

آسیب‌شناسی اجتماعی با نگاهی به ادیان

دکتر جواد اژه‌ای

تهران

۱۳۹۳

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)
مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

سرشناسه: ارژهای، جواد، ۱۳۲۷ -

عنوان و نام پدیدآور: آسیب‌شناسی اجتماعی (بانگاهی به ادیان)

مشخصات نشر: تهران: سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز

تحقیق و توسعه علوم انسانی، ۱۳۹۳.

مشخصات ظاهری: هشت، ۲۹.۵ ص.

فروست: «سمت»: ۱۸۰۰. روان‌شناسی: ۸۵.

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۰۲-۰۰۲۶-۸ ۸۰۰۰۰ ریال

وضعیت فهرست نویسی: فیما

یادداشت: یشت جلد به انگلیس:

Javad Ejei. Social Pathology

(With a Focus on Religions)

داشت: واژه‌نامه.

یادداشت: کتابنامه: ص. ۲۶۰-۲۷۱.

یادداشت نه‌ایه.

ضمیمہ ۱۱

موضوع: انجمن اجتماعی

موضوع: _____

شناسه افزودن: منبع: کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)، مرکز تحقیق و

توسعة علوم انا

ده بندی کنگه ۵: ۴ الف ۵ ۶۰

شماره کتابشناسی : ۵۸۸۳۱۱

سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها (سمت)

مرکز تحقیق و توسعه علوم انسانی

آسیب شناسی اجتماعی (بانگاهی به ادیان)

دکتر جواد اژه‌ای

چاپ اول: تابستان ۱۳۹۳

تعداد: ۱۰۰۰

حروفچینی و لیتوگرافی: «سمت»

چاپ و صحافی: سازمان چاپ و انتشارات وابسته به اوقاف و امور خیریه

قیمت: ۸۰۰۰۰ ریال. در این نوبت چاپ قیمت مذکور ثابت است و فروم به کار و به کار

توزیع مجاز به تغییر آن نیستند.

نشانی ساختمان مرکزی: تهران، بزرگراه جلال آل احمد، غرب پل یادگار امام (ره)،

روپہ روی میپ گاز، کد پستی ۱۴۶۳۶، تلفن ۲-۴۴۲۴۶۲۵۰.

www.samt.ac.ir

info@samt.ac.ir

هر شخص حقیقی یا حقوقی که تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه ناشر، نشر یا پخش یا عرضه

یا تکثیر یا تجدید چاپ نماید، مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

سخن «سمت»

یکی از هدفهای مهم انقلاب فرهنگی، ایجاد دگرگونی اساسی در دروس علوم انسانی دانشگاهها بوده است و این امر مستلزم بازنگری منابع درسی موجود و تدوین منابع مبنایی و علمی معتبر و مستند با در نظر گرفتن دیدگاه اسلامی در مبنایی و مسائل این علوم است.

ستاد انقلاب فرهنگی در این زمینه گامهایی برداشته بود، اما اهمیت موضوع اقتضا می کرد که سازمانی مخصوص این کار تأسیس شود و شورای عالی انقلاب فرهنگی در تاریخ ۶۳/۱۲/۷ تأسیس «سازمان مطالعه و تدوین کتب علوم انسانی دانشگاهها» را به «مجمع تخصصی» «سمت» نامیده می شود، تصویب کرد.

بنابراین، هدف برقراری این است که با استمداد از عنایت خداوند و همت و همکاری دانشمندان و استادان متدین و دلسوز، به مطالعات و تحقیقات لازم بپردازد و در رشته های مختلف علوم انسانی به تألیف و ترجمه منابع درسی اصلی، فرعی و جنبی اقدام کند.

دشواری چنین کاری بر دانشمندان و صاحب نظران پوشیده نیست و به همین جهت مرحله کمال مطلوب آن باید به تدریج و به تدریج انتقادات و یادآوریهای پیاپی ارباب نظر به دست آید. انتظار دارد که این بزرگواران از راه همیاری و راهنمایی دریغ نورزند و با پیشنهادهای اصلاحی خود، این سازمان را به اصلاح کتاب حاضر و تدوین دیگر آثار مورد نیاز جامعه دانشگاهی جمهوری اسلامی ایران یاری دهند.

کتاب حاضر برای دانشجویان رشته روان شناسی در مقطع کارشناسی به عنوان منبع اصلی درس «آسیب شناسی اجتماعی» به ارزش ۲ واحد، مطابق سرفصلهای جدید بازنگری شده گروه روان شناسی شورای برنامه ریزی آموزش عالی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، تدوین شده است. امید است که علاوه بر جامعه دانشگاهی، سایر علاقه مندان نیز از آن بهره مند شوند.

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیش‌گفتار
۵	فصل اول: کلیات و مبانی انحرافات اجتماعی
۵	مقدمه
۶	انحرافات اجتماعی
۷	انسان و زندگی جمعی
۱۲	کج‌روی
۱۴	نظم اجتماعی
۱۷	کنشهای متقابل
۲۰	ویژگیهای نظم اجتماعی
۲۵	حوزه‌های عمل اجتماعی
۲۷	ابعاد نظم و کج‌روی
۳۳	خلاصه فصل
۳۴	نکات قابل بحث
۳۶	فصل دوم: جامعه‌پذیری و فرهنگ‌پذیری
۳۶	جامعه‌پذیری و ابعاد آن
۴۱	فرایند جامعه‌پذیری و اثرگذاری
۴۹	جامعه‌پذیری بهنجار
۵۴	خلاصه فصل
۵۵	نکات قابل بحث
۵۶	فصل سوم: واکنش نسبت به کج‌روی
۵۶	کج‌روی و واکنشهای اجتماعی

۶۰	نظر مردم درباره کج روی
۶۲	عنوان کج روی
۶۴	حدود کج روی
۶۶	خصوصیات کج روی
۷۲	دسته بندیها در شکل گیری کج روی
۷۴	کج رویهای «مثبت» و «منفی»
۷۶	کج رویهای «نخستین» و «دومین»
۷۸	کج رویهای «فردی» و «گروهی»
۷۹	جنبه های آماری کج روی
۸۵	خلاصه فصل
۸۶	نکات قابل بحث
۸۷	فصل هفتم: خشونت و مسائل اجتماعی
۸۷	خشونت
۹۷	خشونت خانگی
۱۰۰	خشونت علیه زنان
۱۰۳	سوءاستفاده از زنان در ارتش
۱۰۷	مسئله اجتماعی
۱۰۹	مسائل کودکان
۱۱۳	کودک آزاری
۱۱۶	مشکلات نوجوانان و جوانان
۱۱۹	سالمندان
۱۲۱	خلاصه فصل
۱۲۳	نکات قابل بحث
۱۲۴	فصل پنجم: انحرافات اجتماعی
۱۲۴	انحرافات اجتماعی از دیدگاه قانون
۱۲۶	بی سازمانی اجتماعی
۱۲۹	نسبی بودن انحراف
۱۳۱	رفتارهای انحرافی و ضد قانون
۱۳۴	نقش عوامل اقتصادی در انحرافات اجتماعی
۱۳۸	فقر و انحرافات اجتماعی

۱۴۱	فقر و ارتکاب جرم
۱۴۲	اعتیاد به مواد مخدر
۱۴۷	فرایند و عوارض اعتیاد
۱۵۱	جرم و اعتیاد
۱۵۴	اعتیاد پورنوگرافیک
۱۵۵	سیگار کشیدن و استفاده خوراکی از توتون
۱۵۷	دود سیگار در محیط
۱۵۹	مصرف الکحل
۱۶۱	جرم جنسی و فحشا
۱۶۴	رأی انزال
۱۶۶	خودکشی
۱۷۲	اینترنت
۱۷۳	اینترنت و خودکشی
۱۷۴	بیماری ایدز
۱۷۷	خلاصه فصل
۱۷۹	نکات قابل بحث
۱۸۰	فصل ششم: کج روی از نگاه دین
۱۸۰	آسیب شناسی در ادیان
۱۸۰	اشاره
۱۸۰	آسیب های اجتماعی در عهد قدیم و جدید
۱۸۰	دین یهود
۱۸۳	هم نوایی و کج روی در تلمود (عهد عتیق)
۱۸۶	آسیب های اجتماعی در عهد جدید
۱۸۸	هم نوایی و کج روی در مسیحیت
۱۹۲	رفتار شناسی کج رویان از دیدگاه قرآن
۱۹۳	سوء ظن اجتماعی و اشاعة فحشا
۱۹۵	کج روی و نسبی بودن یا مطلق بودن اخلاق
۱۹۷	قرآن و ساز و کارهای دفاعی کج رویان
۱۹۹	کج رویهای فردی از دید قرآن
۲۰۰	کج رویهای اجتماعی از دید قرآن
۲۰۱	هم نواییها از دید قرآن

۲۰۱	الف) هنجارهای فردی
۲۰۱	ب) هم‌نواییهای اجتماعی
۲۰۲	هم‌نوایی و کج‌روی از دید پیامبر اسلام (ص)
۲۰۳	ناهم‌نواییهای اجتماعی
۲۰۵	ناهم‌نوایی و کج‌روییهای فردی
۲۰۷	هم‌نواییها و ساماندهی کج‌روییها
۲۰۷	بعد فردی
۲۰۹	بعد اجتماعی
۲۱۱	شایعه‌پراکنی
۲۱۱	بیکاری و سربار جامعه بودن
۲۱۲	آسیبها، کج‌روییها و هم‌نوایی از دیدگاه حضرت علی (ع)
۲۱۲	کج‌روییها و انحرافات فردی
۲۱۳	ارتباطات ناصحیح اجتماعی
۲۱۵	هم‌نوایی و ثبات نصاب صحیح اجتماعی در بعد فردی
۲۱۶	جامعه‌پنداری هم‌نوایی اجتماعی
۲۱۹	آسیب‌شناسی اجتماع در دانشگاه دانشمندان اسلامی
۲۳۹	اسلام و ازهم‌گیسختگی خانواده
۲۴۴	اسلام، کرامت کودک و مسکن آزارش
۲۴۹	خلاصه فصل
۲۵۰	نکات قابل بحث
۲۵۱	جمع‌بندی
۲۶۰	منابع
۲۷۲	واژه‌نامه
۲۷۵	نمایه اشخاص
۲۸۰	نمایه موضوعی

پیشگفتار

در کتاب حاضر سعی شده است با ارائه کلیاتی در ارتباط با جامعه، بعد اجتماعی انسان و پدیده‌های اجتماعی، نقش غیر قابل انکار انبیای الهی در بازداری از کج رویها و انحرافات اجتماعی در بحث آسیب‌شناسی اجتماعی ارائه شود. تردیدی نیست که علمای انسان در سایه زندگی جمعی، رشد و تداوم می‌یابد. به عبارتی زندگی جمعی و نظام اجتماعی از ضروریات زندگی انسان امروز است در مقابل ابعاد نظم اجتماعی؛ ساختارهای مهم‌نوا و کج رویهای فردی و اجتماعی و چگونگی سیر صعودی و نزولی این نظام‌نمایی در حوزه فردی، اجتماعی و صاحبان قدرت ضروری است. هرچند در حوزه دینی و از منظر باورها و آموزه‌های دینی این مبحث، در کتب موجود به شدت غرض‌گرا بوده است ولی تلاشهای صورت گرفته در تدوین بخشهایی از برخی کتب مقدمه‌ای امیدوارکننده برای بررسی آسیب‌شناسی اجتماعی، از منظر دین به شمار می‌رود. تردیدی نیست انبیای الهی به عنوان مربیان برگزیده در طول حیات خود در تلاش بودند از دارنده جامعه از کج رویهای فردی و اجتماعی باشند. آنها نه از نگاه جامعه‌شناسی که به تفسیر آنچه در جامعه می‌گذرد و یا به تعبیری بهتر به آنچه «هست» می‌پردازد، بلکه به عنوان مربیانی آگاه و متعهد به ارزشها و مقید به راهبری افراد جامعه در مسیرهای بعد از خود تلاش کرده‌اند با تحمل هرگونه مشقت، آزار، شکنجه و حتی قتل، این وظیفه الهی-اجتماعی خود را عملی سازند. در کنار انبیا، مصلحان اجتماعی نیز از این ویژگی بی‌بهره نبوده‌اند که نتیجه آن، همان مقدار نظم است که جوامع کنونی از آن بهره‌مند هستند، هرچند در لایه‌های زیرین این نظم اجتماعی مطلوب،

ما با هنجارشکنیهای حاکمان در سراسر جهان به خصوص قدرتهای اول نظامهای سیاسی-اجتماعی روبه‌رو هستیم که از هرگونه کج‌روی جهت رسیدن به منافع خویش روی گردان نیستند و در مواقعی هم که در تنگنا قرار می‌گیرند، یا به ظاهر عذرخواهی می‌کنند یا با عبارت‌پردازی و داستان‌سرایی سعی در عادی جلوه‌گر ساختن کج‌رویهای غیر قابل بخشش خود دارند و با بیان اینکه ما به خاطر جلوگیری و شکل‌گیری رفتارهای انحرافی و ارتکاب جرم چنین اقداماتی را انجام داده‌ایم رنگ اصلاح امور اجتماعی را بر روی سیاه‌کاریهای خود می‌پاشند. بر همین اساس جامعه می‌تواند با کمک انسانهای برگزیده و مصلحان واقعی، راهکارهای روشن‌تری فراروی دل‌سوخته‌گان رنج‌دیده و رنج‌کشیده از کج‌رویها و انحرافات اجتماعی قرار دهد. آنچه با عنوان آسیب‌شناسی اجتماعی با نگاهی به دیدگاه دین در این کتاب ملاحظه می‌شود، براساس سرفصلهای ۲ واحد نظری جهت آشنا شدن دانش‌آموزان دوره کارشناسی روان‌شناسی و مشاوره تدوین شده است. این کتاب در سه فصل با عناوین: کلیاتی در مورد انحرافات اجتماعی، جامعه‌پذیری و فرهنگ‌پذیری، و انشعاب نسبت به کج‌روی، خشونت و مسائل اجتماعی، انحرافات اجتماعی و کج‌روی از نگاه دین، تنظیم شده است.

در فصل اول کتاب در ذیل مولفه «انحرافات اجتماعی» مباحث ارتباط با انسان و زندگی جمعی، کج‌روی، نظم اجتماعی، انشعاب متقابل، ویژگیهای نظم اجتماعی، حوزه‌های عمل اجتماعی و ابعاد نظم کج‌روی بحث شده است.

فصل دوم در بحث «جامعه‌پذیری، فرهنگ‌پذیری و اسباب آن»، به فرایند جامعه‌پذیری و اثرگذاری و جامعه‌پذیری بهنجار می‌پردازد که تابع مباحث فصل قبل در گرو عینیت بخشیدن به این فرایند است.

فصل سوم «واکنشها نسبت به کج‌روی» را مطرح می‌سازد: نظر مردم درباره کج‌روی، حدود و خصوصیات کج‌روی، دسته‌بندیها در شکل‌گیری کج‌روی و کج‌رویهای مثبت و منفی، نخستین و دومین، فردی و گروهی محورهای بحث این فصل است، که عملاً به موازات فاصله گرفتن از فرایند صحیح جامعه‌پذیری بهنجار، رخ می‌نماید.

فصل چهارم به ابعاد «خشونت و مسائل اجتماعی» می‌پردازد و خشونت خانوادگی، خشونت علیه زنان، انحرافات اجتماعی از دیدگاه قانون، بی‌سازمانی اجتماعی، نسبی بودن انحراف و رفتارهای انحرافی و ضد قانون، مسئله اجتماعی، مسائل کودکان، نوجوانان و جوانان و سالمندان و کودک‌آزاری را بررسی می‌کند. خشونت نیز پی‌آیند وجود کج‌رویه‌های اجتماعی است.

در فصل پنجم «انحرافات اجتماعی» مطرح شده است که در اینجا به نقش عوامل اقتصادی در انحرافات اجتماعی، فقر و انحرافات اجتماعی، ارتکاب جرم، جرم و اعتیاد به مواد مخدر، فرایند عوارض اعتیاد، سیگار، الکل، اعتیاد پورنوگرافیک، گرایش‌های جنسی و فحشا، فرار از منزل، خودکشی، اینترنت و بیماری‌های ایدز پرداخته می‌شود. این فصل نیز در امتداد فصلهای سوم و چهارم قرار دارد.

فصل ششم به «آسیب‌شناسی اجتماعی از دیدگاه دین» می‌پردازد: آسیبهای اجتماعی در عهد قدیم و عهد جدید و کج‌روی در تلمود (عهد عتیق) آسیبهای اجتماعی در عهد جدید. هم‌نوایی کج‌روی در مسیحیت و رفتارشناسی کج‌روان از دیدگاه قرآن، سوء ظن اجتماعی و اشاعه کج‌روی و نسبی بودن یا مطلق بودن اخلاق، قرآن و سازوکارهای دفاعی کج‌روان، هم‌نوایی و کج‌روی از دید پیامبر اسلام (ص) در بعد فردی و اجتماعی، شایعه‌پراکنی، بک‌راش و سربرار جامعه بودن. آسیبها، کج‌رویه‌ها و هم‌نوایی در بعد فردی و اجتماعی از نگاه حضرت علی (ع) و آسیب‌شناسی اجتماعی از دیدگاه دانشمندان اسلامی نظیر ابن‌کثیر، ابن‌سحنون، فارابی، قابسی، اخوان‌الصفاء، ابن‌مسکویه، ابن‌سینا، بیرونی، سهروردی، خواجه نصیرالدین طوسی، مولوی، غزالی، سعدی، ابن‌خلدون، شهید ثانی، فیاض‌کاشانی، محمدباقر مجلسی، محقق‌نراقی، شهید مطهری و شهید بهشتی نیز بخش انتهایی این فصل را به خود اختصاص می‌دهد که در ادامه نیز مختصری در ازهم‌گسیختگی خانواده همراه با نظر اسلام در کرامت کودک و کراهت کودک‌آزاری بحث می‌شود. در این فصل سعی شده است به صورت روشن هم‌نواییها، ناهم‌نواییها و کج‌رویه‌ها از منظر باور دینی مطرح شود.

آنچه مؤلف به آن اذعان دارد کاستیهای کار به‌خصوص در بخش آسیب‌شناسی از منظر دین است که فصلی جدید در این درس است و مؤلف فروتنانه از صاحب‌نظران انتظار دارد برای ویرایش بعدی کتاب او را مدد رسان باشند. در اینجا لازم است از سازمان «سمت» که چاپ این کتاب را عهده‌دار شد، تشکر نمایم.

جواد ازهای

۱۳۹۲

www.ketab.ir